

TÖRTÉNELMI SZEMLE

A BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

2022

LXIV. ÉVFOLYAM

1. SZÁM

A történelem nemzeti képe
Szabó Csaba, Demmel József és Pintérová Beáta írásai

B. Halász Éva
A nyelvváltság

Petr Kozák
Corvin János opavai herceggént kibocsátott oklevelei

Czinege Szilvia
Széchenyi-levelek nyomában

Újlaky-Nagy Réka
A szombatosok utódainak ábrázolása az útirajz-irodalomban

Dénes Iván Zoltán
Marczali Henrik az első világháborút lezáró békéről

Szerkesztők

TRINGLI ISTVÁN
felelős szerkesztő

FÓNAGY ZOLTÁN, NEUMANN TIBOR, OBORNI TERÉZ, ZAHORÁN CSABA
rovatvezetők

DETRE ANDRÁS
szerkesztőségi munkatárs

Szerkesztőbizottság

MOLNÁR ANTAL
elnök

BORHI LÁSZLÓ, ERDŐDY GÁBOR, FODOR PÁL,
GLATZ FERENC, OROSZ ISTVÁN, PÁLFFY GÉZA,
PÓK ATTILA, SOLYMOSI LÁSZLÓ, SZAKÁLY SÁNDOR,
SZÁSZ ZOLTÁN, VARGA ZSUZSANNA

A szerkesztőség elektromos postája:
tortenelmiszemle@abtk.hu

*Kérjük szerzőinket, hogy kézírataikat
a közlési szabályzatnak megfelelően készítsék el,
amely honlapunkon érhető el:
<http://www.tti.abtk.hu/kiadvanyok/folyoiratok/tortenelmi-szemle.html>*

A 2022-es évfolyam megjelenését
a Nemzeti Kulturális Alap, a Magyar Tudományos Akadémia
és az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat Titkársága támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

ISSN 0040-9634

TARTALOMJEGYZÉK

LXIV. évfolyam, 2022. 1. szám

A TÖRTÉNELEM NEMZETI KÉPE

- Szabó Csaba Az örök Dacia mítosza. A dákoromán kontinuitás metahistóriája a kortárs román régészet- és történettudományban 5
- Demmel József Az „oláh-verő Botond” *Keleti Svájc*ban. Réthy László és a dualizmus kori nemzetiségi kérdés különös története 21
- Pintérová Beáta A „korai szlovák történelem” az újabb szlovák szakirodalomban 41

TANULMÁNYOK

- B. Halász Éva A nyelvváltság 55
- Petr Kozák Corvin János oklevelei cseh levéltárakban 69
- Czinege Szilvia Széchenyi-levelek nyomában 121
- Újlaki-Nagy Réka A székely Jeruzsálem és a szombatosok utódainak ábrázolása a 19. század végi, 20. század eleji útirajz-irodalomban 137
- Dénes Iván Zoltán „Áldozatok” védője, „elkövetők” vádlója? Marczali Henrik az első világháborút lezáró békéről 155

VITA

- Bartha Ákos Beágyazás, beárazás 169

BEÁGYAZÁS, BEÁRAZÁS

BARTHA ÁKOS

A *Történelmi Szemle* 2021/3-as száma, a *Mérleg* című rovatban közölte Pritz Pál Bárdossy László és Bajcsy-Zsilinszky Endre című írását,¹ melynek műfaji besorolása – a felelős szerkesztő tájékoztatása szerint – recenzió. A recenzált munka pedig nem más, mint a Bajcsy-Zsilinszky Endréről először 2019-ben megjelent könyvem.² Zavarba ejtő módon ugyanakkor a tizenöt oldalas recenzió egy azonos címen megjelent tanulmány kismértékben kibővített (!) verziója,³ mely erős kezdőállítást leszámítva nem is a kötetemről szól, jóllehet arra tizenöt lábjegyzetben hivatkozik, mindannyiszor konkrét kritikai észrevétel nélkül. Tanulmányát szerzője ráadásul ismeretterjesztő cikként is közölte – más cím alatt.⁴ Ez tehát az a tudományetikai és műfajművelési magaslat, melyből Pritz most alászáll, hogy kétszer már publikált bekezdéseit harmadjára is közkinccsé tegye, megtoldva egy (Csurka Istvántól a *Hócipő* magazinig burjánzó) kusza bevezetéssel, valamint egy kezdőállítással, miszerint Bajcsy-Zsilinszkyról írt monográfiám nem monográfia. Meggyőződésem: szükségszerű reflexiómmal a magyar történettudomány újabb polémiáinak egyik legneveségeiből fogok hozzájárulni.⁵ Ígérem, röviden.

Pritz szerint „a monográfia túlmutat a konkrét témáján. A monográfus úgy alkot, hogy témáját minden vonatkozásban mélyen a korszakba ágyazza be. A beágyazáshoz pedig sokszor egy élet munkája szükséges” (558.). Pritz téved. A monográfia „valamilyen tudományos problémát kimerítően feldolgozó mű”.⁶ Se több, se kevesebb. A radioaktív izotópok gyakorlati alkalmazásáról írt monográfia szerzője aligha ágyaz be bármit bármilyen korszakba. Pritz nyilvánvalóan összekeveri a monográfiát a biográfiával, holott maga is említi különbözőségüket. De még a maga kreálta kritériumoknak is megfelelnek

Bartha Ákos, tudományos munkatárs, BTK TTI, Horthy-korszak osztály.

- 1 Pritz Pál: Bárdossy László és Bajcsy-Zsilinszky Endre. *Történelmi Szemle* 63 (2021) 557–572. (A szövegben található, hivatkozás nélküli oldalszámok erre a műre vonatkoznak.)
- 2 Bartha Ákos: *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*. Bp., 2019. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)
- 3 Pritz Pál: Bárdossy László és Bajcsy-Zsilinszky Endre. In: *Az Eiffel-torony árnyékában. Majoros István 70 éves*. Főszerk. Búr Gábor. Bp., 2019. 518–531.
- 4 Pritz Pál: Barátok, majd ellenfelek. *BBC History* 9 (2019) 12. sz. 42–49. (A Majoros-kötetben közölt verzióhoz képest mindössze két új bekezdést tartalmaz ez a cikk.)
- 5 „Ősbűnöm” fenti kötetem egyetlen Pritzre vonatkozó kritikus megállapítása, melynek jogosságát maga is elismeri (570.). Nehezményezi viszont, hogy kötete (Pritz Pál: *Bárdossy László*. Bp., 2001.) alapján őt „Bárdossy monográfusának” neveztem. Megjegyzem, értesülve Pritz érzékenységéről, munkám 2020-ban (vásárlói igények miatt) megjelentetett második kiadásából töröltem ebbéli megnevezését. Ő viszont, úgy tűnik, engem kíván most törölni a monográfusok sorából.
- 6 Gyurgyák János: *Szerkesztők és szerzők kézikönyve*. Bp., 2005. 349.

– a könyvem kiterjedt kontextualizációját rendre méltató recenzenseim szerint legalább is, akik közül senki sem kérdőjelezte meg a mű monografikus mivoltát.⁷ Kétségkívül nincs viszont mögöttem „egy élet munkája” – ahogyan például Romsics Ignác, Rainer M. János vagy Ablonczy Balázs mögött sem volt, amikor megjelentették a Bárdossy Lászlónál nem kevésbé vitatott Bethlen Istvánról, Nagy Imréről és Teleki Pálról írt nagymonográfiájukat.

A maradék tizenhárom oldalon a szerző egy majdani Bajcsy-Zsilinszky-monográfia irányába kíván „utat vágni” (557.), de nem éppen „fertőtlenített, tiszta fegyverekkel” teszi mindezt.⁸ Bárdossy és Bajcsy-Zsilinszky kapcsolattörténetének aprólékos bemutatása során 2021 decemberében megjelent írásában időszerűnek gondol csípősen kritikus megjegyzéseket tenni a 2021 januárjában elhunyt Tilkovszky Loránra, míg irányomban – mint említettem – nem él ilyen direkt módszerekkel. Ehelyett a hetvenes évek fegyvelmező publicisztikáit idéző sugalmazásokkal jelzi, hogy szerinte a kötetemben a sok részlet közt elvész a lényeg, s ezért a „nagy vitakérdésekben” (570.) nem jutunk előre. Ilyen „nagy vitakérdés” lenne a közismerten lobbanékony természetű ellenzéki politikus szóhasználatának „1941. augusztus 5. és 1942. január 19-e közötti” (569.) változástörténete,⁹ vagy – mindenekelőtt – Bajcsy-Zsilinszky és Bárdossy állítólagos barátsága, melynek „fejezetei ma még feltáratlanok” (559.). Bizony azok, mivel kritikusom sem tud mást idézni erre vonatkozóan bizonyíték gyanánt, mint Bárdossy általa is apologetikusnak tartott nép-bírósi beszédét. Ez pedig édeskevés.

Nem rabolom tovább az olvasók türelmét. Pritz Pálnak jó egészséget és sok kitartást kívánok további küzdelmes beágyazásaihoz, akár Bárdossyra, akár – mondjuk – Edmund Veesenmayerre vonatkozóan. Mindkét életrajz fontos lenne, a szakmai okokon túl azért is, mert hagyományosan az efféle nagymonográfiák alapján tartja számon a historikusokat az utókor.

⁷ Kötetetről Paár Ádám, Papp István, Révész Sándor, Szarka László, Szilágyi Gábor, Turbucz Dávid, Veszprémy László Bernát, Vonyó József és Zimonyi Zoltán közölt hosszabb recenziót.

⁸ Bajcsy-Zsilinszky Endre: Történelem és haladás. *Ujság* 1943. március 28. 5.

⁹ Bajcsy-Zsilinszky „külpolitikai hitvallásának ellentmondásos alapjait” Bárdossy vonatkozásában is részletesen tárgyaltam. Bartha: *Bajcsy-Zsilinszky*, 362. Bárdossy és Bajcsy-Zsilinszky kapcsolattörténetéhez lásd uo. 356–375., 417–420., 499–500.

CONTENTS

NATIONAL IDEA OF HISTORY

Csaba Szabó *The Myth of Eternal Dacia. The Metahistory of Dacian–Romanian Continuity in Contemporary Romanian Archaeology and Historiography* 5

József Demmel “Botond the Oldh–Beater” in Switzerland of the East.
László Réthy and the Curious History of National Minorities in Post–1867 Hungary 21

Beáta Pintérová “Early Slovak History” in Recent Slovak Scholarly Literature 41

STUDIES

Éva B. Halász *The Fine of the Tongue* 55

Petr Kozak *The Charters of John Corvinus in Czech Archives* 69

Szilvia Czinege *On the Trace of Széchenyi Letters* 121

Réka Újlaki–Nagy *The Representation of the “Székely Jerusalem” and the Successors of Sabbatarians in the Travel Literature of the Late 19th and Early 20th Centuries* 137

Zoltán Dénes Iván *Defender of the “Victims”, Prosecutor of the “Persecutores”?*
Henrik Marczali on the Peace that Closed World War I 155

DEBATE

Ákos Bartha *Inset, pricing* 169

E számunk szerzői

Bartha Ákos, tudományos munkatárs, BTK TTI, Horthy–korszak osztály ● Czinege Szilvia, tudományos munkatárs, BTK TTI, Újkori osztály ● Demmel József, PhD, tudományos munkatárs, Historický ústav Slovenskej akadémie vied, tudományos munkatárs, Nemzeti Közsolgálati Egyetem, Eötvös József Kutatóközpont, Közép–Európa Kutatóintézet ● Dénes Iván Zoltán, történész, eszmetörténész, emeritált egyetemi tanár, Marczali Henrik Kutatócsoport ● B. Halász Éva, tudományos munkatárs, Magyar Tudományos Akadémia – Hadtörténeti Intézet és Múzeum – Szegedi Tudományegyetem – Magyar Országos Levéltár, Magyar Medievisztikai Kutatócsoport ● Petr Kozák, docens, Slezská univerzita v Opavě, Ústav historických věd [Sziléziai Egyetem, Történettudományi Intézet], levéltáros, Zemský archiv v Opavě [Opavai Tartományi Levéltár] ● Pintérová Beáta, PhD, oktató, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Történettudományi Tanszék ● Szabó Csaba, tudományos segédmunkatárs, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Vallástudományi Tanszék ● Újlaki–Nagy Réka, tudományos segédmunkatárs, BTK TTI, Kora újkor osztály

(BTK TTI = Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet)

Az egyes számok megvásárolhatóak, illetve megrendelhetőek:

Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet

1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., B épület 4.44-es iroda

Telefon: +36-1-224-6700/4624, 4626-os mellék

E-mail: bardi.erezsebet@abtk.hu, terjesztes@abtk.hu

Penna Bölcsész Könyvesbolt

(hétköznapokon, 13 és 17 óra között)

1053 Budapest, Magyar u. 40.

Telefon: +36-30-203-1769

E-mail: info@pennakonyvesbolt.hu

A folyóirat teljes évfolyama előfizethető bármely hírlapkézbesítő
postahivatalnál.

Ára: 1200 Ft

Előfizetőknek: 1000 Ft

9 770040 963009 2 2001